

Шевченко А. В.,
кандидат юридичних наук,
суддя Київського окружного
адміністративного суду

УДК 343.16

СУДДІВСЬКИЙ РОЗСУД І СУДДІВСЬКЕ СВАВІЛЛЯ: МЕЖІ ДОЗВОЛЕНОГО ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЇХ ПОРУШЕННЯ

Здійснення правосуддя на засадах верховенства права, забезпечення кожному права на справедливий суд є життєво важливими для суспільства, особливо в сучасних реаліях, коли люди вразливі до будь-якої несправедливості і треба докласти багато зусиль для доведення неупередженості з боку суду.

Довіра до всієї судової системи і до кожного судді окремо формується, перш за все, внутрішньо. Кожна особа і розумом, і серцем повинна відчувати, що правосуддя мало місце, воно дійсно вершилось, а прийняте не на користь особи рішення, навіть те, яке було скасовано вищими судовими інстанціями, не було свавільним, неправосудним, незаконним.

Правосуддя виступає однією з головних функцій державної судової влади, правової держави в цілому та потребує ефективного забезпечення, передусім кадрового. Це пов'язано з тим, що якість правосуддя визначається й ставленням суддів до його відправлення.

У зв'язку з цим саме суддівський розсуд стає тим засобом, який може подолати правову і фактичну невизначеність на шляху до справедливого і законного рішення.

У сучасний період суддівському розсуду приділяється багато уваги. Однак, незважаючи на високу наукову і практичну цінність праць, які висвітлюють проблеми розсуду, вони здебільшого мають галузевий характер і стосуються суддівського розсуду у кримінальному провадженні. У той час, як комплексне дослідження такого поняття, як суддівський розсуд при прийнятті рішень, його ознаки, види, стадії, межі дозволеної свободи судді, не проведено і досі.

Мета статті полягає у визначенні суті суддівського розсуду через призму особливостей правового статусу судді. Оскільки суддів наділяють такими повноваженнями, які можуть видаватися безмежними, дослідження суддівського розсуду саме через особливості правового статусу судді видається необхідним для співвідношення розсуду з принципом законності.

Досліджено поняття суддівського розсуду та його ознак, які наводяться у наукових працях.

Окреслено межі застосування суддівського розсуду, зокрема, коли суддівський розсуд переходить у суддівське свавілля.

При великій залежності результату здійснення правосуддя від суддівської дискреції (суддівського розсуду) розмежування незаконних рішень, прийнятих у результаті непов'язаної із виною помилки судді і його необережною виною, є завданням, що важко виконати.

У зв'язку з виявленою проблемою окрему увагу присвячено розкриттю змісту судової помилки, її видам. Надано оцінку доцільності безумовного віднесення судової помилки до вин-

ної протиправної поведінки судді. Проаналізовано взаємопов'язаність суддівського свавілля і протиправної судової помилки.

Зроблено висновки про невідворотність відповідальності за допущення судової помилки, яка не є добросовісною.

Ключові слова: статус суддів, суддівський розсуд, судовою дискреція, суддівське свавілля, відповідальність суддів.

Міжнародні документи, зокрема Основні принципи незалежності судових органів, схвалені Резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада та 13 грудня 1985 р., Монреальська універсальна декларація про незалежність правосуддя 1983 р.; Бангалорські принципи поведінки суддів, схвалені Резолюцією 2006/23 Економічної та Соціальної Ради ООН від 27 липня 2006 р.; Рекомендація СМ/Рес (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки, ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи 17 листопада 2010 р., Європейська хартія про закон «Про статус суддів», ухвалена під егідою Ради Європи 8 липня 1998 р.; Загальна (Універсальна) хартія судді, ухвалена 17 листопада 1999 р. Центральною Радою Міжнародної асоціації суддів у Тайбеї (Тайвань), Висновки першої експертної комісії Міжнародної асоціації суддів, Висновки КРЄС для Комітету Міністрів Ради Європи № 1 (2001) «Про стандарти незалежності судових органів та незмінюваність суддів», а також № 3 (2002) «Про принципи й правила, що регулюють професійну поведінку суддів, зокрема етичні норми, несумісну з посадою поведінку та неупередженість», Європейський статут судді, прийнятий Європейською асоціацією суддів у 1993 р. тощо покликані регулювати питання, пов'язані з функціонуванням суддівського апарату, і розкривають всю суть цієї інституції як на міжнародному рівні, так і для кожної країни, яка імплементує нор-

ми цих документів у своє законодавство.

Згідно з цими міжнародними актами особи, які займають судові посади, повинні мати високі моральні якості і здібності, а також відповідну кваліфікацію в галузі права.

Ці акти стали міжнародною правовою базою питання етичності та моральності суддівського корпусу і відповідно високого статусу судді.

Зміст правового статусу судді визначається метою і завданням його професійної діяльності, соціальною функцією. Відповідно до статті 2 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»¹ суд здійснює правосуддя, чим забезпечує право на справедливий суд.

Правосуддя виступає найбільш надійним і цивілізованим способом розв'язання конфліктів, що виникають у суспільстві, захисту прав і свобод громадян, інтересів громадянського суспільства і держави як внаслідок особливого статусу суддів, що забезпечує їх незалежність при розв'язанні конфліктів, так і завдяки особливій процесуальній процедурі, в якій реалізується суддівська діяльність.

Дослідник І. Є. Марочкін зазначав, що переваги судового порядку вирішення правових конфліктів очевидні і полягають вони в такому: судовий порядок найбільш демократичний та оптимальний; судочинство здійснюється незалежними і професіональними носіями судової влади – суддями, воно детально регламентоване; забезпечується можливість оскарження і перегляду судового рішення². За своєю природою судова

¹ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>> дата звернення 18.09.2018.

² И Марочкин, 'Судебная власть как социальная ценность' Конституція України – основа модернізації держави та суспільства: матеріали наук. конф. (Харків, Право 2001) 336.

влада покликана відображати ідеал справедливості; суб'єкт правозахисту має право очікувати справедливого вирішення юридичної справи судовою владою.

Судовий захист має безперечні переваги перед іншими формами захисту, зокрема адміністративними, бо судова процедура найбільш демократична й оптимальна, закріплює максимальну кількість гарантій прав особи і справедливого вирішення юридично значущих справ.

Основними елементами правового статусу судді є його права та обов'язки, тобто повноваження. Вони розкривають зміст правомірної поведінки судді при здійсненні професійної діяльності, встановлюють її конкретний вид і міру.

Суддя наділений державою функцією правосуддя, а отже і здійснюючи повноваження по вершенню правосуддя, саме судді надається можливість діяти на власний розсуд при прийнятті рішень.

Розуміючи важливість та своєчасність суттєвих перетворень у сфері судочинства, набуває особливої актуальності сутність та призначення суддівського розсуду й сфер його застосування.

Визначення меж суддівського розсуду є також безумовно важливим, оскільки з боку громадськості висловлюється невдоволення зайвим використанням суддівського розсуду на межі із суддівським свавіллям.

Всі правознавці, що досліджували вказану проблему, однозначно відзначають необхідність надання судді в ході розгляду та вирішення конкретної справи певних меж суддівського розсуду.

В. О. Немченко дає визначення суддівського розсуду в адміністративному

процесі як офіційної, регламентованої нормами адміністративно-процесуального права можливості судді обирати (визначати) найбільш оптимальний варіант рішення (дії) з кількох юридично допустимих його (її) варіантів¹.

На думку В. С. Ковальського, суддівський розсуд можна розуміти як інтелектуально-вольовий елемент судової діяльності, який полягає в розумінні (сприйнятті, зіставленні) судьями предмета розглядуваних справ та прийнятті рішень у відносно визначених межах дії правових норм².

Суддівський розсуд – це засіб, який суддя використовує із метою реалізувати свою волю, зробити вибір, прийняти рішення «власними силами» незалежно від якогось стороннього впливу й дії³.

Однак існування суддівського розсуду у кримінальному процесі піддавалося негативному ставленню з боку науковців⁴.

Швидкоплинність правовідносин між учасниками справи, неповна законодавча визначеність цих відносин потребують від судді певних можливостей їх самостійного та оперативного вирішення.

Ще слід звернути увагу на відповідальність, яка лягає на плечі саме суддів першої інстанції, оскільки саме вони є першопроходцями і творцями судової практики у нововиниклих правовідносинах.

У деяких випадках законодавець надає можливість альтернативного вирішення питання з урахуванням конкретних обставин справи. І в цьому випадку суддя обирає один із встановлених законом видів поведінки за власним розсу-

¹ В Немченко, 'Формування внутрішнього переконання судді в адміністративному процесі України' (дис. канд. юрид. наук, Запоріжжя 2013) 146.

² В Ковальський, 'Проблема суддівського розсуду та кримінальний закон' *Судова реформа в Україні: проблеми і перспективи: Матеріали наук.-практ. конф.* (Київ, Юрінком Інтер 2002) 114.

³ Н Гураченко, 'Свобода вибору як атрибутивна ознака суддівського розсуду' (2012) 4 *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ* 294.

⁴ М Погорельський, 'Власний розсуд у сучасному кримінальному процесі України' *Засади кримінального судочинства та їх реалізація у законотворчій і правозастосовній діяльності: Тези доповідей та повідомлень науково-практичної конференції* Видання присвячене пам'яті професора А. Я. Дубинського (Київ, Атіка 2009) 340.

дом. Без надання суду такої можливості реалізація завдань судочинства виявилася б практично неможливою. Особливо це стосується адміністративного судочинства, завданням якого є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно правових відносин із метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень.

Суд (*уточ. автора* – суддя) може вийти за межі позовних вимог, якщо це необхідно для ефективного захисту прав, свобод, інтересів людини і громадянина, інших суб'єктів у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку суб'єктів владних повноважень.

Те ж саме стосується і прогалин у законодавстві (відсутня правова норма), коли суддя повинен на свій розсуд знайти правильне (справедливе) рішення.

Досліджуючи питання суддівського розсуду, важливо наголосити, що єдиного визначення в теорії українського права суддівського розсуду (дискреції) немає.

Дослідники О. В. Острогляд та В. І. Кіцелюк зазначають, що аналіз українського законодавства, особливо кримінального, говорить про те, що таке поняття, як суддівський розсуд, активно використовується в українському правосудді. Санкції чи не всіх статей Кримінального кодексу України є альтернативними, що дає змогу і право судді вибирати міру покарання, звичайно ж відповідно до законодавства, що у вузькому значенні й означає суддівський розсуд¹. В юридичній енциклопедії дискреційні повноваження визначаються як право глави держави, голови уряду, інших посадових осіб органів державної влади діяти за певних умов на власний розсуд у межах закону. Дискреція – вирішення посадовою осо-

бою або державним органом будь-якого питання на власний розсуд.

Це будь-які фактично створені законом можливості для представника держави «вирішувати питання» на власний розсуд, зокрема: правила, які передбачають судження/оцінку з боку контролюючих органів і, як наслідок, допускають неоднозначне тлумачення; «виделки» у законі для застосування санкцій; можливість вибіркового застосування нездійсненого (або такого, який масово не виконується) закону; неоднозначні формулювання самого закону, що допускають різне трактування; суперечності між нормативними актами тощо².

Суть суддівського розсуду в основному означає свободу прийняття рішення. Звісно, така свобода необхідна для ефективного здійснення правосуддя, самостійного пошуку варіанта застосування закону, що був би найбільш правильним, виходячи з поставлених законодавцем завдань та особливостей кожної справи. Однак не слід ототожнювати поняття свободи і розсуду, суддівський розсуд не означає суддівського свавілля, існують певні межі свободи при прийнятті рішення.

Отже, надання суддям права приймати рішення на власний розсуд є безумовно ознакою правової держави, однак визначення необхідних у демократичному суспільстві меж такого розсуду як раз і буде свідченням того, що мету правосуддя досягнуто.

В юридичній літературі в основному виділяють два типи обмежень (меж) суддівського розсуду – процедурні (коли суддя робить вибір стосовно дотримання вимоги справедливості суддівського розсуду) та матеріальні (коли суддя відносно доводів, що він бере до уваги, застосовує вимогу розумності)³.

¹ О Острогляд, В Кіцелюк, 'Правові та моральні засади суддівського розсуду як фактор позитивної відповідальності суддів' (2013) 7 *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького* 266.

² Ю Шемшученко (гол ред), *Юридична енциклопедія: довідк. вид. В 6 т. Т. 2. Д – Й* (Київ, Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1999) 317.

³ В Польшиков, 'Деякі аспекти визначення суддівського розсуду в теорії права' (2015) 2 *Науково-практич-*

При характеристиці процедурних обмежень особлива увага звертається на те, що застосування суддівського розсуду повинно бути завжди мотивовано. Варто визнати, що обов'язок викласти мотиви відноситься до найважливіших проблем, з якими зіштовхується суддя, котрий прагне застосувати суддівський розсуд.

При аналізі матеріальних обмежень підкреслюється, що розумність вибору визначається світоглядом судді. Він, у свою чергу, ґрунтується на особистому досвіді судді (його особистості й емоційності) і на соціальних принципах, які визначають його розуміння судової функції.¹

Що ж відбувається, коли суддя виходить за межі суддівського розсуду? Чи повинен він нести відповідальність у таких випадках?

Не вдаючись до аналізу видів юридичної відповідальності і можливості притягнення суддів до різного роду відповідальності залежно від тяжкості наслідків, які спричинили його рішення, дії (бездіяльність), зупинимося на притягненні судді до дисциплінарній відповідальності суддів за порушення меж суддівського розсуду.

Виходячи із сутності дисциплінарної відповідальності, при вирішенні питання про відкриття дисциплінарної справи слід ураховувати наявність у діях судді загальних ознак дисциплінарного проступку: шкідливі наслідки і наявність причинного зв'язку між ними і протиправними діями.

Вина (винність) особи, яка вчинила порушення, є однією із суттєвих умов, необхідних для того, щоб ці порушення мали наслідком застосування санкцій до особи порушника. Частина друга статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» закріплює застереження, відповідно до якого скасування або змі-

на судового рішення не має наслідком дисциплінарну відповідальність судді, який брав участь у його ухваленні, крім випадків, коли скасоване або змінене рішення ухвалено внаслідок умисного порушення норм права чи неналежного ставлення до службових обов'язків.

Із цього застереження випливає, що суддю неможливо притягнути до дисциплінарної відповідальності за безвинні порушення його обов'язків або за допущення судової помилки.

Що ж до природи судових помилок, то в юридичній літературі склався єдиний підхід до їх визначення. Судова помилка має місце там, де цілей судочинства не досягнуто. Ухвалення помилкового рішення свідчить, що правосуддя не було здійснено правомірно, що були порушені або не захищені суб'єктивні права та інтереси громадян².

Якщо визначати судову помилку через недосягнення цілей судової діяльності (судочинства), то про неї треба говорити лише стосовно чинного судового акта, що вирішує справу по суті, оскільки саме останній виступає засобом досягнення цілей судової діяльності. Однак серед науковців немає єдиного погляду на те, що саме варто називати судовою помилкою – результат процесуальної діяльності суду, тобто певний процесуальний документ, чи власне саму діяльність суду, певну процесуальну дію. Чи є судова помилка винним правопорушенням чи в основі її допущення лежить добросовісна помилка?

Уважаємо, що при розкритті змісту судової помилки через недосягнення цілей судової діяльності (судочинства), слід говорити, що вона існує лише стосовно чинного судового акта, який вирішує справу по суті. Попри це власне помилковість рішення суду має бути встановлена за відповідною проце-

ний журнал «Право.ua» 13.

¹ П. Куфтирев, 'Реалізація доктрини суддівського розсуду у правовідносинах правосуддя' *Актуальні проблеми юридичної науки: Зб. тез Міжнародної науково-практичної конференції «Сьомі осінні юридичні читання»* (Хмельницький, Хмельницький університет управління та права 2008) 60.

² А. Мохов, 'Выявление и устранение нарушений действующего законодательства при использовании специальных знаний в гражданском судопроизводстве' (2003) 4 *Арбитражный и гражданский процесс* 18.

дурою, тобто воно має бути змінене чи скасоване вищою судовою інстанцією. У випадку відсутності відповідного рішення вищої інстанції не можемо говорити про наявність судової помилки, оскільки перевірка законності ухваленого рішення не належить до компетенції дисциплінарних органів (на сьогодні це Вища рада правосуддя) – це є винятковим повноваженням судових органів.

Саме наявність добросовісної помилки відрізняє помилку від правопорушення. Добросовісна помилка судді не є караною. За своєю суттю вона є юридичним казусом (від лат. – casus), тобто випадком чи дією, що має зовнішні ознаки правопорушення, але позбавлений елемента вини, а отже не є караними¹.

Судова помилка має місце, якщо суддя діяв у межах суддівського розсуду і не припустився грубого порушення при застосуванні норм матеріального або процесуального права; якщо вона є наслідком, зокрема, неправильної оцінки доказів у справі або неправильного застосування норми права і якщо допущені суддею порушення закону не мають систематичного характеру, не обумовлені умисним відступленням від загальноновизнаних морально-етичних норм і не дискредитують судову владу. Водночас, незаконний характер судового акту в будь-якому випадку має бути встановлений у відповідному процесуальному порядку. Для характеристики судових помилок не є важливими способи порушення і мотиви, якими керувався суддя. Його помилка завжди буде об'єктивно протиправною, оскільки це результат поведінки, який не відповідає юридичним нормам, обмежує суб'єктивні права будь-кого з учасників процесу, не узгоджується з покладеними на суддю обов'язками по здійсненню правосуддя². Саме ознака винності дозволяє розмежувати сумлінну помилку судді від

дисциплінарного правопорушення, що є підставою дисциплінарної відповідальності. Винність протиправного діяння є основною умовою правильної юридичної та соціально-моральної оцінки поведінки судді, гарантією від об'єктивного ставлення за вину (відповідальності за невинне заподіяння шкоди).

Отже, навіть у випадку допущення судом помилки при прийнятті рішення і за відсутності з боку судді винності, можна вважати, що суддя діяв у межах суддівського розсуду.

Недбалість як необережна форма вини суддів межує із судовою помилкою. При судовій помилці, так само як і при проступку, вчиненому через недбалість, суддя не передбачає настання суспільно шкідливих наслідків, хоча повинен був їх передбачити при дотриманні вимог уважності і передбачливості, що обумовлені професійним, службовим обов'язком судді при виконанні норм закону. Проте при судовій помилці суддя не може передбачити настання шкідливих наслідків у результаті стану впевненості в істинності, справедливості й законності своїх рішень.

Основними причинами судових помилок може бути недостатній рівень освіти та професійної підготовки суддів, недостатня юридична кваліфікація, недостатня компетентність, недостатня поінформованість, досвід у поєднанні зі стереотипом мислення судді, наявність недоліків правового регулювання суспільних відносин і, як наслідок, необхідність застосування аналогії права та аналогії закону, фактор психічного стану судді (стрес, що викликаний високим почуттям відповідальності, монотонністю трудового процесу, швидким перемиканням при прийнятті рішень, ступенем відповідності між очікуваним та дійсним у праці, тривалим емоційним напруженням), недбале ставлення та не-

¹ С Подкопаев, *Дисциплінарна відповідальність суддів: сутність, механізм реалізації: монографія* (Харків, ВД «ІНЖЕК» 2003) 71.

² Л Фридман, *Введение в американское право* (Москва, Прогресс: Универс 1992) <http://www.jurisprudence.geek.lv/EGramatas/Friedman_L_Vvedenije_v_amerikanskoje_pravo.pdf> дата звернення 18.09.2018.

достатня увага до справи, низький рівень культури праці, корупція тощо.

Розмежування сумлінної (добросовісної) судової помилки від дисциплінарного проступку має складне теоретичне та важливе практичне значення. Адже перед членом ВРП (палатою) при вирішенні питання про наявність (відсутність) у діяльності судді складу дисциплінарного проступку постає надскладне завдання. І залежно від прийнятого ними рішення можна говорити про дотримання основних, фундаментальних принципів юридичної, зокрема і дисциплінарної, відповідальності, а саме: принципу невідворотності покарання; принципу справедливості та відповідності застосованого покарання до вчиненого діяння, принципу неможливості застосування юридичної відповідальності без вини тощо. У будь-якому випадку вирішення питання про наявність (відсутність) підстав для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, здійснення уповноваженими органами належної кваліфікації поведінки судді та оцінка її наслідків має відбуватися з дотриманням відповідних гарантій справедливої дисциплінарної процедури та обґрунтованого застосування дисциплінарних заходів.

Однак відсутність чіткої врегульованості в питанні можливості притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності за вихід за межі суддівського розсуду має наслідком занадто широке трактування цього поняття членами ВРП.

Так, для прикладу можна навести рішення Третьої дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя «Про притягнення судді П. до дисциплінарної відповідальності»¹.

З вказаного рішення вбачається, що скажник звернувся до ВРП зі скаргою на дії судді П. у зв'язку з відмовою у відкритті касаційного провадження. Підставою для прийняття ухвали про відмову у відкритті касаційного прова-

дження було те, що «скажник не може точно назвати дату отримання судового рішення», а також, що «із доданої скажником до заяви про поновлення процесуального строку копії супровідного листа апеляційного суду вбачається, що йому надсилалася копія ухвали апеляційного суду».

Оцінюючи обставини, встановлені під час розгляду дисциплінарної справи, Третя Дисциплінарна палата зважала на таке.

Згідно із частиною першою статті 325 ЦПК України касаційна скарга може бути подана протягом двадцяти днів з дня набрання законної сили рішенням (ухвалою) апеляційного суду.

У вказаному випадку цей строк скажником Л. пропущено.

Відповідно до статті 73 ЦПК України суд поновлює або продовжує строк, встановлений відповідно законом або судом, за клопотанням сторони або іншої особи у разі його порушення з поважних причин.

Закон не встановлює чіткого переліку обставин, урахуваючи які суд може поновити строк на касаційне оскарження, передбачаючи широкі межі суддівського розсуду при вирішенні цього питання. Втім, це не означає, що такий розсуд є необмеженим. При поновленні пропущеного строку на касаційне оскарження неминуче відбувається втручання в принцип *res judicata*, тому поновлення строку повинно бути пропорційним та виправдовуватися справді вагомими причинами.

Непоновлення строку за наявності «справді вагомих причин» є порушенням статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Третя дисциплінарна палата з посиленням на рішення Європейського суду з прав людини вказала, що обмеження права на звернення до суду повинно бути пропорційним, унаслідок його застосування не повинна порушуватися (викри-

¹ Вища рада правосуддя, Рішення Третьої дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя від 16 серпня 2017 року № 2443/3дп/15–17 <<http://www.vru.gov.ua/act/10967>> дата звернення 18.09.2018.

влюватися) сама сутність цього права на доступ до суду.

У зв'язку з цим за результатами розгляду дисциплінарної справи суддю П. притягнуто до дисциплінарної відповідальності. Фактично, дисциплінарний орган виходив з того, що суддею П. було перевищено межі суддівського розсуду. Однак, взявши на себе функцію визначати судові рішення протиправним, дисциплінарна палата не мотивувала, які ж межі цього суддівського розсуду, хто їх має право встановлювати, хто має право обмежувати суддю у прийнятті рішень, прийнятих із дотриманням норм матеріального і процесуального права, виходячи із аналізу матеріалів справи, встановлених обставин, наданих доказів тощо, тобто без допущення свавілля.

Відсутність чітких критеріїв для відмежування від добросовісної суддівської помилки свавільних судових рішень або рішень, ухвалених унаслідок

недбалості, зумовлює труднощі у притягненні суддів до відповідальності. З одного боку, це сприяє уникненню суддями відповідальності, а з іншого – змушує багатьох суддів працювати під тиском можливого застосування відповідальності за відсутності юридичної визначеності у цьому питанні. Фактично, це відкриває шлях до можливості притягнення судді до відповідальності за будь-яке рішення, що може стати наслідком у найближчому майбутньому для повного знищення такого поняття, як «суддівський розсуд».

Тому для правозастосовної практики важливо запропонувати критерії свавільного судового рішення, судового рішення, ухваленого внаслідок недбалості, та судового рішення, ухваленого в межах суддівського розсуду. Послідовне і справедливе застосування заходів відповідальності допоможе зростанню довіри до системи правосуддя.

REFERENCE LIST

LIST OF LEGAL DOCUMENTS

1. Pro sudoustrii i status suddiv [On the judicial system and the status of judges]: zakon Ukrainy vid 02.06.2016 № 1402-VIII <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>> data zvernennia 02.05.2018 (in Ukrainian).
2. Vyshcha rada pravosuddia, Rishennia Tretoi dystsyplinarnoi palaty Vyshchoi rady pravosuddia vid 16 serpnia 2017 roku № 2443/3dp/15-17 [Decision of the Third Disciplinary Chamber of the Supreme Council of Justice of August 16, 2017 No. 2443] <<http://www.vru.gov.ua/act/10967>> data zvernennia 18.09.2018 (in Ukrainian).

BIBLIOGRAPHY

AUTHOTED BOOKS

3. Podkopaiev S V, *Dystsyplinarna vidpovidalnist suddiv: sutnist, mekhanizm realizatsii: monohrafiia* [Disciplinary liability of judges: essence, mechanism of implementation] (Kharkiv, VD «INZhEK» 2003) 192 (in Ukrainian).
4. Frydmэн L, *Vvedeniye v amerykanskoie pravo* [Introduction to American law] (Prohress: Unyvers 1992) <http://www.jurisprudence.geek.lv/EGramatas/Friedman_L_Vvedeniye_v_amerikanskoie_pravo.pdf> data zvernennia 18.09.2018 (in Ukrainian).
5. Shemshuchenko Yu S (red), *Yurydychna entsyklopediia: dovidk. vyd. V 6 t. T. 2. D – Y* [Legal encyclopedia: help. kind. In 6 tons of T. 2. D – Y] (Ukr. entsykl. im. M. P. Bazhana 1999) 744 (in Ukrainian).

ARTICLES

6. Huralenko N A, 'Svoboda vyboru yak atrybutyvna oznaka suddivskoho rozvodu' [Freedom of choice as an attribute of a judge's discretion] (2012) 4 Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav 292–304 (in Ukrainian).
7. Mokhov A A, 'Vuiavlennye y ustranennye narusheni deistvuiushcheho zakonodatelstva pry spozlovanyy spetsyalnykh znanyi v hrazhdanskom sudoproizvodstve' [Identification and elimination of

violations of the current legislation with the use of special knowledge in civil proceedings] (2003) 4 Arbytrazhnyi y hrazhdanskiy protsess 18–21 (in Ukrainian).

8. Ostrohliad O V, Kitseliuk V I, 'Pravovi ta moralni zasady suddivskoho rozsudu yak faktor pozytyvnoi vidpovidalnosti suddiv' [Legal and moral principles of judge's discretion as a factor of positive responsibility of judges] (2013) 7 Naukovo-informatsiinyi visnyk Ivano-Frankivskoho universytetu prava imeni Korolia Danyla Halytskoho 265–271 (in Ukrainian).

9. Polshchikov V V, 'Deiaki aspekty vyznachennia suddivskoho rozsudu v teorii prava' [Some aspects of determining the judge's discretion in the theory of law] (2015) 2 Naukovo-praktychnyi zhurnal «Pravo.ua» 12–16 (in Ukrainian).

DESSERTATION

10. Nemchenko V O, 'Formuvannia vnutrishnoho perekonannia suddi v administratyvnomu protsesi Ukrainy' [Formation of judge's internal convictions in the administrative process of Ukraine] (dys. kand. yuryd. Nauk, Zaporizhzhia 2013) 196 (in Ukrainian).

CONFERENCE PAPERS

11. Kovalskyi V S, 'Problema suddivskoho rozsudu ta kryminalnyi zakon' [The problem of judge's discretion and the criminal law] V S Kovalskyi red, *Sudova reforma v Ukraini: problemy i perspektivy: Materialy nauk. – prakt. konf.* (Iurinkom Inter 2002) 112–114 (in Ukrainian).

12. Kuftyriev P V, 'Realizatsiia doktryny suddivskoho rozsudu u pravovidnosynakh pravosuddia' [Realization of the doctrine of the judge's discretion in the legal relationship of justice] Kuftyriev P V (red), *Aktualni problemy yurydychnoi nauky: zb. tez Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Somi osinni yurydychni chytannia»* (Khmelnyskyi, Khmelnyskyi universytet upravlinnia ta prava 2008) 59–61 (in Ukrainian).

13. Marochkyn Y E, 'Sudebnaia vlast kak sotsyalnaia tsennost' [Judicial power as a social value] Yu Hroshevyi (upor), *Konstytutsiia Ukrainy – osnova modernizatsii derzhavy ta suspilstva: materialy nauk. konf.* (Kharkiv, Pravo 2001) 336–337 (in Russian).

14. Pohoretskyi M A, 'Vlasnyi rozsud u suchasnomu kryminalnomu protsesi Ukrainy' [Own judgment in the modern criminal process of Ukraine] M A Pohoretskyi (red), *Zasady kryminalnogo sudochynstva ta yikh realizatsiia u zakonotvorchii i pravozastosovni diialnosti: tezy dopovidei ta povidomlen naukovo-praktychnoi konferentsii* Vydannia prysviachene pamiati profesora A. Ia. Dubynskoho (Kyiv, Atika 2009) 832 (in Ukrainian).

Shevchenko A. Judicial discretion and judicial arbitrariness: permitted margins and liability for violations

The administration of justice based on the rule of law, safeguards for everyone's right to a fair trial are vital to society, especially in modern times, when people are vulnerable to any injustice and much efforts should be fostered to ensure courts' impartiality.

Trust in the entire judicial system and to each judge is separately formed, first, internally. Every person should feel, both mentally and in heart, that justice has taken place, it has indeed been dispensed, and the decision taken not in favour of a person, even one that was abolished by higher judicial authorities, was not arbitrary, unjust, unlawful.

Justice is one of the main functions of the state judiciary, a country with the rule of law in general, and requires efficient safeguards, especially by means of staffing. This is due to the fact, that the quality of justice is determined by the attitude of judges to dispensing of justice.

From this perspective, it is the discretion of judges that becomes a mean that can overcome the legal and factual uncertainty, safeguarding a justified and legitimate decision.

In contemporary period, much attention is paid to judicial discretion. However, despite the high scientific and practical value of research works on issues regarding discretion, they are predominantly sectoral in nature and relate to judicial discretion in criminal proceedings. Whilst the complex study of the concept of judicial discretion in making decisions, its features, types, stages, limits and limits of the permissible freedom of a judge, has not been conducted yet.

The purpose of this article is to determine the essence of judicial discretion through the spectacle of peculiarities of legal status of a judge. Since judges are empowered with competences, which may

be, extrinsically, perceived as unlimited, it is necessary to carry out a research of judicial discretion in light of legal status of a judge in order to provide a comparison of discretion with the principle of legality.

The concept of judicial discretion and its features, which are provided in scientific works, is explored in this research.

The limits of the use of judicial discretion are outlined and certain limits are found when judicial discretion turns into judicial arbitrariness.

It is becoming a challenging task to delineate unlawful judicial decisions adopted as a result of judicial mistake, which is not connected with culpability, and judicial negligence, when the result of the administration of justice is in strong dependence on judicial discretion.

Considering the revealed problem, a particular attention is devoted to the disclosure of the content of a judicial error and its types. An estimation of expediency of an unconditional assignment of judicial error to culpable unlawful judicial conduct is provided. The author also analyses the interconnectedness of judicial arbitrariness and an unlawful judicial error.

Inferences are made on the inevitability of liability for a judicial error, which is not innocent.

Keywords: *legal status of a judge, judicial discretion, judicial arbitrariness, liability of judges.*

Стаття надійшла до редакції журналу 25.10.2018.